

Jak wspierać rozwój mowy dzieci w wieku 0–6 lat?

Informator dla rodziców

Publikacja bezpłatna przygotowana w ramach projektu „Nasza Poradnia: Pomoc psychologiczno-pedagogiczna dla zwiększenia szans edukacyjnych dzieci z powiatu limanowskiego i okolic”, współfinansowanego przez budżet państwa i Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (nr umowy UDA.POKL.09.05.00-12-082/07-00)

**© 2008 Niepubliczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna „Asto”
34-730 Mszana Dolna, ul. Piłsudskiego 11, tel. (018) 540-42-42
www.asto.org.pl**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

EUROPEJSKI FUNDUSZ
SPOŁECZNY

DRODZY RODZICE!

PRZECZYTAJCIE I POMÓŻCIE SWOJEMU DZIECKU PRAWIDŁOWO SIĘ ROZWIJAĆ

Rozwój języka rozpoczyna się już z chwilą narodzin, a nawet wcześniej, jeżeli weźmiemy pod uwagę pierwsze doświadczenia słuchowe i czuciowe płodu. Od pierwszych prób ssania i pierwszego wydanego (najczęściej w postaci krzyku) dźwięku rozpoczyna się dla dziecka długa droga prowadząca do zdobywania narzędzia pozwalającego poznawać rzeczywistość.

Od chwili narodzin dziecko prawidłowo rozwijające się wydaje dźwięki i komunikuje głosem swoje potrzeby. W pierwszych miesiącach życia to płacz, krzyk stanowi ważny etap rozwoju zdolności komunikowania się.

O prawidłowym kształtowaniu się języka decydują różnorakie czynniki. Aby mowa pojawiła się w sposób naturalny, zmysły dziecka – zwłaszcza słuch – muszą prawidłowo funkcjonować. Również zaburzenia motoryczne (gdy np. dziecko nie może prawidłowo wypowiadać dźwięków mowy lub nie jest w stanie poruszać się w przestrzeni i nie może na podstawie własnych doświadczeń stworzyć wielu pojęć dotyczących odległości, położenia, relacji przestrzennych) powoduje nieprawidłowości w kształtowaniu się języka.

Rozwój mowy w pierwszym roku życia

Wiek w miesiącach	Umiejętności oczekiwane rozwojowo
2	<ul style="list-style-type: none"> - wokalizacje pierwszych samogłosek - wydawanie dźwięków, które nie przypominają ludzkiej mowy
4	<ul style="list-style-type: none"> - doskonalenie repertuaru samogłosek - pojawienie się pierwszych prymarnych spółgłosek „p”, „b”, „m”
6	<ul style="list-style-type: none"> - powtarzanie (naśladowanie) sylab charakterystycznych dla języka narodowego - gaworzenie naśladowcze
8	<ul style="list-style-type: none"> - naśladowanie, powtarzanie oraz samodzielna wokalizacja sylab - rozumienie wypowiedzi o zabarwieniu emocjonalnym. Muszą to być komunikaty proste i krótkie, na przykład nu, nu, brawo. Połączone z gestem oraz mimiką stają się dla dziecka czytelnym przekazem językowym
9	<ul style="list-style-type: none"> - pojawienie się gestu wskazywania palcem - początek kształtowania się pola wspólnej uwagi oraz rozumienia intencji komunikacyjnych
10	<ul style="list-style-type: none"> - pierwsze słowa składające się z sylab otwartych (zakończone na samogłoskę) - rozumienie pierwszych słów (najczęściej rzeczowniki w mianowniku)
12	<ul style="list-style-type: none"> - rozumienie prostych poleceń, niektórych nazw osób, przedmiotów i czynności - samodzielne wypowiedzianie kilku wyrazów - powtarzanie sylab i słów wypowiedzianych przez dorosłego

Ćwiczenia dla dzieci w pierwszym roku życia

Należy podkreślić, że stymulacja rozwoju mowy powinna odbywać się już od pierwszych dni życia dziecka i obejmować: czynności artykulacyjne, zdolności naśladowania i rozumienia oraz zachowania warunkujące pojawienie się języka. W związku z tym zadaniem rodziców jest:

- **częste mówienie do dziecka**, w stanach ożywienia dziecko powinno słyszeć głos opiekunów,
- **nazywanie otaczających dziecko przedmiotów**, wykonywanych właśnie czynności czy odczuwanych emocji – wówczas rodzice dostarczają poprawnych wzorców językowych,
- wzmacnianie wokalizacji dziecka poprzez **naśladowanie wydawanych przez nie dźwięków**,
- od czwartego miesiąca życia **zachęcanie dziecka do naśladowania** wymawianych samogłosek i sylab – dorosły wypowiada dźwięk, a dziecko powtarza,
- od szóstego miesiąca życia, kiedy dziecko zaczyna częściej przyjmować pozycję siedzącą, opiekuni powinni starać się **nazywać te fragmenty rzeczywistości, na które dziecko patrzy**. Chwile, kiedy interesuje się ono czymś w swoim otoczeniu, ułatwiają mu zapamiętywanie słyszanych nazw,
- ciągłe nazywanie rzeczywistości podczas spacerów, zabaw i innych form spędzania wolnego czasu,
- w dziesiątym miesiącu życia, gdy dziecko zaczyna dzielić uwagę z dorosłymi i sygnalizować, na przykład wskazywać palcem, rodzice nie powinni tego ignorować, lecz **opisywać wskazywaną przez dziecko rzecz**,
- dbanie o **zapewnienie dziecku bodźców werbalnych możliwych do powtórzenia**. Najłatwiejsze do powtórzenia są – przed ukończeniem pierwszego roku życia – wyrazy dźwiękonaśladowcze, np: MU, HAU, MIAU, BE, KWA, ME, KU-KU, IHA, II,SY, które jako nazwy zwierząt szybko pojawią się w mowie prawidłowo rozwijającego się dziecka,
- **śpiewanie** dziecku kołysanek lub **czytanie bajek szeptem – raz do jednego, raz do drugiego ucha**.

Rozwój mowy w drugim roku życia

Drugi rok życia to czas szybkich zmian w systemie językowym dziecka. Do końca tego okresu w mowie dziecka pojawiają się już wszystkie samogłoski ustne oraz duża część spółgłosek. W związku ze słabą jeszcze pionizacją języka, w artykulacji brakuje głosek dźwiękowych *sz, ż, cz, dż* (u niektórych dzieci pojawiają się one dopiero około czwartego roku życia). Większość wypowiedzianych spółgłosek jest w charakterystyczny sposób zmiękczana, co spowodowane jest typowym w tym wieku unoszeniem masy języka ku górze. Ten nawyk z czasem mija. Niekiedy trudności sprawiają dzieciom spółgłoski wargowo-zębowe („w”, „f”). Najpóźniej jednak do trzeciego roku życia powinny znaleźć się w fonetycznym repertuarze dziecka.

W mowie dwulatka dochodzi do wielu zjawisk językowych wynikających z trudności w wykonywaniu na przykład ruchów artykulacyjnych. W związku z tym obserwujemy liczne uproszczenia grup spółgłoskowych, upodobnienia lub odpodobnienia, metatezy (przestawki liter, sylab), epentezy (wstawki liter, sylab) i substytucje (zastępstwa). Zjawiska te samoczynnie ustępują wraz ze zwiększeniem się możliwości artykulacyjnych, wzbogaceniem słownictwa oraz wzrostem liczby wykonywanych prób nazywania.

Wiek w miesiącach	Umiejętności oczekiwane rozwojowo
13–16	– posługiwanie się nazwami osób, przedmiotów i kilku czynności – wyrazy zbudowane z zreduplikowanych (powtarzających się) sylab
18	– dalszy rozwój słownictwa, wypowiedzi w większości jednowyrazowe, rzadziej dwuwyrazowe bez odmiany – rozwój rozumienia prostych zdań (głównie poleceń i zakazów)
24	– stały wzrost słownictwa – pojawienie się wypowiedzi dwuwyrazowych i początki odmiany – jako pierwsza pojawia się odmiana przez przypadki – w odmianie czasownika najczęściej używana jest 3 osoba liczby pojedynczej, także w znaczeniu 1 osoby trybu rozkazującego

Ćwiczenia dla dzieci w drugim roku życia

Aby dziecko właściwie budowało system znaczeń dziecięcego języka oraz wzmacniało językowe zachowania, potrzebne są wypowiedzi rodziców, opiekunów. Tylko wtedy, gdy wielokrotnie usłyszy ono, po wypowiedzianych przez siebie słowach, na przykład po *ka, ka, ka*, „to kaczką robi (mówi) *kwa, kwa*”, ma możliwość utrwalenia nowego pojęcia. Takie postępowanie znacznie przyspiesza proces nabywania słownictwa przez dzieci w drugim roku życia. Uczenie się słów powoduje, że pod koniec drugiego roku życia pojawia się często umiejętność budowania wypowiedzi dwuwyrazowych, choć nie zawsze mają one postać zestawienia rzeczownika z czasownikiem.

Rodzice mogą również wspomagać rozwój dziecka dwuletniego poprzez następujące ćwiczenia:

- rodzic **wskazuje przedmioty i wypowiada ich nazwę**. Musi uchwycić moment, kiedy wzrok dziecka skupiony jest na nazywanej rzeczy. Na początku drugiego roku życia powinny przeważać onomatopeje, np. *hau, miau, kwa, mu, me, ii* („świnka”), *fu-fu* („pociąg”), *tik-tak*
- rodzic **zachęca dziecko do powtarzania sekwencji samogłosek**, początkowo dwóch, następnie trzech itd. (*A, O, U, A, AOE*),
- **podaje dziecku nazwy samogłosek wraz z obrazem graficznym** – każda samogłoska powinna zostać zapisana drukowanym pismem, bez ozdóbek, na osobnym kartoniku (5 x 5 cm),

- **zwraca uwagę na tempo mówienia do dziecka**, zwłaszcza wtedy, gdy wprowadza nowe słowa (tempo powinno być wolniejsze od spontanicznej mowy opiekunów),
- pamięta o tym, że **wypowiadany do dziecka zdaniem musi towarzyszyć wyrazista mimika** oraz – w niektórych wypadkach – czytelny gest (np. wyciąganie ręki podczas wypowiedzania *daj* lub charakterystyczne rozłożenie rąk przy mówieniu *nie ma*),
- wspomaganie rozwoju języka poprzez **wspólne czytanie bajek**. To czytanie tekstów drukowanych powinno być wspierane opowiadaniem treści ilustracji językiem dostosowanym do możliwości dziecka. Podczas oglądania obrazków rodzic wskazuje palcem dziecka wybrane fragmenty przedstawionej rzeczywistości i wypowiada nazwy. Zachęca dziecko do powtarzania. Kieruje do niego także pytania: *Kto to?* lub *Gdzie jest kot? Pokaż*. Zastępując ręką niektóre przedmioty lub postacie, podaje formy dopełniacza, mówi na przykład: *To auto. O, nie ma auta. To miś. Nie ma misia*.

Zasób słownictwa dziecka dwuletniego jest ściśle związany z jego indywidualnymi doświadczeniami. Zależne są one na przykład od tego, w jakiej rodzinie się wychowuje (jak licznej, o jakiej strukturze pokoleniowej), gdzie mieszka (w mieście czy na wsi), jak rozwinięte jest motorycznie, na jakim jest poziomie samoobsługi, jakie są jego preferencje pokarmowe. Słowo, aby utrwalić się w mowie dziecka, musi być wielokrotnie w jego otoczeniu powtarzane, a dla niego samego musi mieć moc sprawczą. W związku z tym dziecko, które widuje swoją babcie tylko od czasu do czasu, nie utrwali nazywającego ją słowa w pierwszym okresie rozwoju mowy – inaczej niż maluch, którym na co dzień opiekuje się babcia. Podobnie jest z nazwami pokarmów – niejadek nie będzie używał ich w ogóle, inaczej niż dziecko o dużym apetycie, które zdaje sobie sprawę, że użycie słowa nazywającego jedzenie przyspiesza otrzymanie go.

Rozwój mowy w trzecim roku życia

Przełom drugiego i trzeciego roku życia to okres stałego, szybkiego pojawiania się w mowie dziecka poszczególnych kategorii językowych. Jako pierwsza pojawia się odmiana rzeczownika, a w niej najczęściej używane przypadki: mianownik, miejscownik i celownik. Pojawienie się wołacza silnie uzależnione jest od wzorców, które dziecko naśladuje.

Trzeci rok przynosi również zmiany w długości wypowiedzianych zdań. Dziecko potrafi zakomunikować swoje potrzeby, odpowiedzieć na stawiane mu pytania, zapytać o interesujący je fragment rzeczywistości. Prawidłowy rozwój językowy daje dziecku poczucie bezpieczeństwa – dzięki językowi można bowiem porządkować otaczający świat, nauczyć zasad obowiązujących w społeczeństwie.

Wiek w latach	Umiejętności oczekiwane rozwojowo
3	<ul style="list-style-type: none"> – stały wzrost słownictwa – stopniowe ustępowanie charakterystycznej miękkości spółgłosek – szybki rozwój konstrukcji składniowej (budowanie wszystkich typów zdań złożonych podrzędnie i współrzędnie) – wzrost sprawności komunikacyjnej – brak jedynie głosek dźwiękowych

Ćwiczenia dla dzieci w trzecim roku życia

Rodzic:

- pokazuje dziecku obrazek przedmiotu (na obrazku powinny być przedstawione rzeczy, z którymi dziecko często się styka, które widuje w swoim otoczeniu), **prosi o podanie nazwy**, a następnie odwraca obrazek lub zasłania go ręką i pyta: *czego nie ma?*, ćwicząc z dzieckiem poprawną formę dopełniacza,

- czytając z dzieckiem książeczki, **wskazuje na znajdujące się na ilustracjach przedmioty i podaje ich nazwy**. Tak samo nazywa czynności oraz cechy przedmiotów, zwłaszcza takie jak wielkość, kolor i cechy osób (np. wesoły, smutny, zły),
- prosi dziecko o podanie nazw przedmiotów, osób, czynności przedstawionych na obrazkach w książeczkach. Pytania powinny być stopniowo coraz bardziej skomplikowane, od pytania *kto?* lub *co to jest? co stoi na stoliku?, co trzyma w rączkach Kasia?*
- podczas czytania książeczek prosi dziecko o **nadawanie imion postaciom** i posługiwanie się konsekwentnie tymi imionami. Jest to doskonałe ćwiczenie pamięci oraz zdolności oznaczania i kategoryzowania,
- proponuje dziecku **gry językowe**. Mogą one mieć formę **zagadek**. Ponieważ jednak zagadki rymowane są dla dzieci trudne, początkowo należy układać proste zagadki nierymowane, np. *Co to jest? Ma cztery koła i trąbi na ulicy (tata jeździ nim do pracy); Ma jedno uszko lub dwa, pijesz w nim soczek lub herbatkę?* (Początkowo dla ułatwienia rozwiązania dziecko jako odpowiedź może wybrać jeden z trzech obrazków).

Ukończone trzy lata to optymalny wiek na **rozpoczęcie wczesnej nauki czytania metodą sylabową**. Najpierw dziecko poznaje samogłoski, następnie kolejne sylaby. Wczesna nauka czytania pozwala na szybszy rozwój poznawczy, pozwala korygować wady wymowy oraz zapobiega rozwojowi dysleksji. Chcąc zwiększyć motywację dziecka do nauki czytania, rodzic powinien nauczyć je odczytywania kilku wyrazów globalnie (np. nazw osób, pokarmów i napojów). Posługując się kilkoma wyrazami oraz zwiększając się liczbą sylab, można szybko budować pasjonujące dla małego czytelnika teksty dotyczące najbliższego otoczenia. Mogą one dotyczyć chwil utrwalonych na zdjęciach, niedawnych zdarzeń czy ulubionych czynności.

Rozwój mowy w wieku przedszkolnym

Okres przedszkolny jest czasem ostatecznego formowania się systemu fonetyczno-fonologicznego oraz pojawiania się wszystkich kategorii gramatycznych oraz schematów składniowych. Zwiększa się zasób słownictwa, pojawiają się nazwy abstrakcyjne, przestrzenne, relacje przyczynowo-skutkowe. Na początku wieku przedszkolnego dzieci potrafią udzielać odpowiedzi na proste pytania (zwykle o pojedynczą informację) dotyczące niedawnej przeszłości, wspominać odleglejsze wydarzenia, zazwyczaj łączące się z silniejszymi emocjami (np. emocjonujące zdarzenia z wakacji), rozumieć zdania odnoszące się do bliskiej przyszłości (np. po kolacji pójdziemy do cici). Koniec wieku przedszkolnego przynosi rozwój zdolności narracji, dziecko potrafi odpowiedzieć kilkoma zdaniami, co stało się w przedszkolu lub wydarzyło na wycieczce.

Rozwój języka w czwartym roku życia

W czwartym roku życia w mowie dziecka pojawiają się głoski dźwięczne. Najczęściej jako pierwsze wymawia ono „sz”, „ż”, następnie „cz”, „dż”. W tym wieku nie musi jeszcze wymawiać głoski „r”, która w mowie dziecka zazwyczaj pojawia się ostatnia. Niekiedy dochodzi jednak do takiej sytuacji, że dziecko realizuje „r” przed pozostałymi dźwiękami dźwięcznymi. Bez względu jednak na kolejność pojawiania się, **czterolatek powinien poprawnie wymawiać już wszystkie dźwięki mowy, z wyjątkiem „r”**.

Podczas wymawiania dźwięków powinno zniknąć charakterystyczne zmiękczenie spółgłosek charakterystyczne dla wcześniejszego okresu. Dziecko realizuje już głoski zgodnie z ortofonicznymi normami języka polskiego. **Brak poprawnej wymowy lub brak głosek (oprócz „r”) po ukończeniu czterech lat jest wskazaniem do rozpoczęcia zajęć logopedycznych**. Jakiegokolwiek trudności w prawidłowej artykulacji lub opóźnienie rozwoju mowy wskazują na

konieczność przeprowadzenia diagnozy sprawności umysłowych i językowych czterolatka. Współistnienie problemów z mową i rozwojowych wskazuje na zagrożenie dysleksją. Rozpoczęcie terapii w tym wielu przynosi dobre efekty, daje logopedzie dużo czasu na przygotowanie dziecka do nauki w szkole, pozwala skorygować wadę, zanim dziecko uświadomi sobie jej istnienie. Jest to niezwykle ważne ze względu na rozwój poznawczy i emocjonalny.

Wiek w latach	Umiejętności oczekiwane rozwojowo
4	<ul style="list-style-type: none"> - stałe wzbogacanie słownictwa, budowanie zdań rozwiniętych i złożonych - pojawianie się kolejnych głosek dźwiękowych, oprócz „r” - częste używanie wyrazów nazywających cechy – wzrost liczby przymiotników i przysłówków - spadek liczby neologizmów dziecięcych i błędów gramatycznych - wiek pytań – lawinowo wzrastająca liczba pytań, pojawienie się pytania <i>dlaczego?</i> - swobodne nazywanie relacji przestrzennych wyrażeniami przyimkowymi, na przykład: <i>przez las, z domu, po szkole, z papieru</i>

Ćwiczenia dla dzieci w czwartym roku życia

Rodzic/ terapeuta:

- w czasie czytania książeczek (oglądania obrazków) **często zadaje dziecku pytanie: *dlaczego?*** Wskazuje na widoczne związki między sytuacjami, zdarzeniami i emocjami lub zachowaniami bohaterów. Nazywa te związki, a następnie sprawdza rozumienie poprzez stawianie pytania: *dlaczego?* czy *z jakiego powodu?*
- **układa z dzieckiem historyjki obrazkowe zadając pytania** do każdego obrazka ukazując przyczynę i skutek,
- aranżuje zabawę tematyczną, w czasie której wyznacza dziecku różne role, na przykład kupującego i sprzedającego, lekarza i pacjenta, nauczyciela i ucznia. Należy zwrócić uwagę na to, aby **zadaniem dziecka było nie tylko odpowiadanie na pytania, ale również zadawanie ich**. Takie zabawy mogą odbywać się za pomocą różnych figurek, pacynek.
- stara się **wyczerpująco odpowiadać na pytania dziecka**. Zwraca szczególną uwagę na pytanie *dlaczego?*, wyjaśniając dziecku relacje między zdarzeniami, zjawiskami itp. Odpowiedzi udzielane przez dorosłego muszą być dostosowane do poziomu poznawczego i językowego dziecka. Ważne jest, aby pytania, które zadaje dziecko, zadać również jemu,
- **w czasie czytania bajek i opowiadań dorosły musi – zadając pytania – stale sprawdzać poziom rozumienia tekstu**. Należy pytać o bohaterów i o związane z nimi wydarzenia, np. *co robi Magda? Kto rozbił szklankę?, co Filip kupił?, co potem robił Kacper?*, oraz sprawdzenie związków przyczynowo-skutkowych, np. *dlaczego Marta poszła do pana doktora?, dlaczego Adaś nie mógł grać w piłkę?*
- stawia przed dzieckiem trzy przedmioty, daje dziecku piłeczkę i mówi *piłeczka jest na szafie, piłeczka jest pod stołem*. Zadaniem dziecka jest umieścić zabawkę we wskazanym przez rodzica miejscu. Następnie umieszczając piłeczkę (lub inną rzecz) kolejno na wybranym przedmiocie lub pod nim pyta: *gdzie jest piłeczka?* (stosując zasadę odwrócenia ról), zachęcamy dziecko, aby to ono umieszczało piłeczkę w wybranym przez siebie miejscu i zadało pytanie *gdzie jest*.
- stopniowo wprowadza kolejne **przyimki** *na, do, z (ze), dla, pod*, w dalszej kolejności: *o, od, przed, za, nad, oraz czasowy po*.

Rozwój mowy w piątym i szóstym roku życia

Piąty i szósty rok życia to czas ostatecznego kształtowania się systemu językowego.

Dziecko wymawia już większość dźwięków polszczyzny, łącznie z nosówkami. Jedynym brakującym dźwiękiem może być głoska „r”, choć zdarza się również, że pojawia się ona jeszcze przed pozostałymi głoskami dźwiękowymi z wyjątkiem „l”. Jeżeli jednak dziecko realizuje wszystkie głoski poprawnie, a nie realizuje głoski „ r”, piąty rok życia jest właściwym momentem na pojawienie się tego dźwięku. Należy bowiem pamiętać, że **dziecko musi wymawiać poprawnie wszystkie dźwięki języka ojczystego przed rozpoczęciem nauki w szkole, aby uniknąć – spowodowanych błędą mową – trudności w pisaniu i czytaniu.**

Piąty rok życia to nadal wiek pytań. Ich liczba nie jest tak duża, jak w czwartym roku, ale dziecko często stawia dorosłych przed koniecznością wyjaśnienia zjawisk niewyjaśnialnych lub wręcz przeciwnie – oczywistych. Każde pytanie jednak jest dla dziecka niezwykle ważne, więc pozostawione bez odpowiedzi, negatywnie wpłynie na motywację dziecka do szukania rozwiązań problemów oraz na jakość relacji z rodzicami.

W wypowiedziach sześciolatek pojawiają się środki stylistyczne, m.in. porównania i coraz liczniejsze określenia. Dzieci bawią się słowami, zaczynają rymować, dostrzegają różnego rodzaju niuanse językowe, zauważać wieloznaczność wyrazów oraz fakt, że istnieją języki obce. Odchodzą też od prostego, dosłownego rozumienia słów i wyrażeń.

Sześciolatek ma już do dyspozycji wszystkie części mowy. W wieku pięciu i sześciu lat dostrzegamy duże różnice indywidualne w poziomie językowym dzieci. Różnice te dotyczą zarówno bogactwa słownictwa, jak i poprawności oraz stopnia złożoności budowanych wypowiedzi. Wpływ na to ma poziom inteligencji dziecka i związany z tym poziom ogólnej wiedzy o świecie, wzorce językowe, wśród których dziecko wychowuje, oraz ilość i jakość bodźców językowych dostarczanych przez opiekunów od pierwszych miesięcy.

Wiek w latach	Umiejętności oczekiwane rozwojowo
5–6	<ul style="list-style-type: none">– w pełni ukształtowany system językowy– wzrost zdolności narracji– znaczny wzrost kompetencji komunikacyjnej– swobodne operowanie elementami słownikowymi i gramatycznymi systemu językowego

Ćwiczenia dla dzieci w piątym i szóstym roku życia

Rodzic:

- rozkłada przed dzieckiem historyjkę obrazkową (początkowo trójelementową, następnie zwiększa poziom trudności). Prosi dziecko o **ułożenie obrazków** (z zachowaniem kierunku od lewej do prawej) oraz o **stworzenie opowiadania na podstawie obrazków**. Ważne jest, aby dziecko starało się uchwycić oraz językowo wyrazić związki przyczynowo-skutkowe oraz czasowe, a nie jedynie treść poszczególnych obrazków,
- zachęca dziecko do **bawienia się rymami**. Aby uchwycić zabawę, można rymować pseudowyrazy (układać wierszyki w „języku biedronek”, pszczołek, pluszowych zabawek itp.),
- organizuje **zabawę tematyczną, w czasie której dziecko używa konwencjonalnych formuł językowych**. Ważne jest, aby aranżować sytuacje społeczne – na przykład spotkanie z rówieśnikiem, panią w przedszkolu, siostrą zakonną. Za każdym razem dziecko powinno użyć właściwych dla sytuacji i rozmówcy zwrotów, na przykład przy witaniu się i pożegnaniu,

- kontynuuje naukę czytania – dziecko pięcioletnie, które zaczęło naukę czytania sylabami w wieku lat trzech, czyta już proste teksty, zna wszystkie wzory otwartych i zamkniętych sylab. W tym wieku dzieci ciągle jeszcze – zamiast bajek lub czytanek drukowanych w książkach – wolą teksty o sobie. Zadaniem prowadzącego ćwiczenia jest zatem przygotowywanie takich tekstów, dbanie o ich właściwy poziom językowy i graficzny (duże, drukowane litery, czcionka bez ozdobników – na przykład Arial, odpowiednie odstępy między linijkami),
- wykonane wcześniej ćwiczenia myślenia przez analogię oraz kategoryzacji pomagają dzieciom odczytywać wszystkie rodzaje druku. Ćwiczenia rozpoznawania małych, dużych, pisanych, drukowanych liter można rozpocząć dopiero ze sprawnie czytającym dzieckiem.

Powyższa notatka pozwala zrozumieć, jak ważne jest wczesne wspomaganie rozwoju. Przeoczenie określonych granic czasowych w rozwoju dziecka nieodwracalnie odbiera mu szanse na prawidłowe funkcjonowanie zarówno motoryczne, jak i poznawcze. Kilka pierwszych lat życia jest zwykle najcenniejszym czasem terapii, kiedy to w wielu przypadkach udaje się przesunąć granice możliwości dziecka. Stworzone przez pierwsze dwa do trzech lat podstawy rozwoju warunkują sukces zabiegów terapeutycznych. Miara tego sukcesu jest jednak inna dla każdego dziecka – w zależności od rodzaju jego problemów i stopnia zaburzenia.

Drodzy Rodzice!

Jeśli coś zaniepokoiło Was w rozwoju Waszego dziecka, jeśli dostrzegacie nieprawidłowości w sferze językowej, umysłowej, motorycznej, pamięci lub innej, jeśli coś budzi wasze obawy – skontaktujcie się z najbliższą poradnią psychologiczno-pedagogiczną, gdzie zasięgniecie opinii psychologa, pedagoga i logopedy. Pamiętajcie o tym, że im wcześniej zauważycie problem i poprosicie o pomoc, tym większe są szanse na zwiększenie prawidłowego funkcjonowania Waszych dzieci.

Magdalena Mila – logopeda
Niepubliczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna „Asto”

Bibliografia

Cieszyńska J., Korendo M., *Wczesna interwencja logopedyczna*, Kraków 2007.
Zarębina M., *Język polski w rozwoju jednostki. Analiza tekstów dzieci do wieku szkolnego. Rozwój semantyczny języka dziecka*, Kraków 1980.